



Е П И С К О П Б А Ч К И

Бладинчански двор, Гимназијска 1, Нови Сад, тел.021/529-437, телефакс: 021/451-830
E-mail: epbacka@Eunet.rs

Епископ Бачки др Иринеј

Свето Причешће – извор здравља или извор болести?

1. Увод: један Хлеб и једна Чаша

Већ две хиљаде година, од Тајне Вечере (Мат. 26, 26 – 28; Марк. 14, 22 – 24; Лук. 22, 19 – 20 и I Кор. 11, 23 – 26) до данас, хришћани се причешћују на исти начин – од једнога Хлеба и из једне Чаше, као што стоји у тексту Литургије светог Василија Великог. На тој чињеници се темељи јединство и јединственост Цркве. Црква није установа која претходно постоји на основу догматских и других премиса, па накнадно одлучује да је потребно и корисно служити свету Евхаристију. Није тако него Црква уствари постоји кроз Евхаристију или, још прецизније, као Евхаристија. Праслику те чињенице налазимо већ у старозаветној епохи: „...Сви исто јело духовно једоше и сви исто пиће духовно пише” (I Кор. 10, 3 – 4; ср. I Мојс. 16, 35; 17, 6 и V Мојс. 8, 3). Нови Завет је експлицитан: „...Један је хлеб (Хлеб Причешћа), једно смо тело многи, пошто се сви од једнога хлеба причешћујемо” (I Кор. 10, 17). Излажући на другом месту истину о јединству Цркве, свети апостол Павле пише: „Једно тело, један Дух..., један Господ, једна вера, једно крштење, један Бог и Отац свију...” (Еф. 4, 4 – 6). Смисао је увек исти: ми хришћани јесмо

једно са Господом и међу собом искључиво зато што се причешћујемо једним и јединственим Телом Христовим (напомињемо да се у свим овим текстовима појмови *Хлеб* и *Тело* налазе на првом месту, чак пре појмова *Дух Свети*, *Господ* и *Бог* и *Отац свију*). Кратко и јасно речено, Црква је Евхаристија, а Евхаристија је Црква. Без Евхаристије, односно без светога Причешћа, Цркве нема.

Надобудним „младим лавовима” квазимодерне, ултралибералне, „научне” теологије који своје текстове објављују махом на порталу *Теологија.нет* (што многи читају *Теологија? Њет!*) узалудан је сваки њихов покушај да ревидирају свето Јеванђеље и да свисока, „научно”, искритикују свете Оце и Учитеље Цркве и прикажу их било као незналице било као људе погрешних уверења у поређењу са високонаучном спремом њих самих, критичарâ, судијаâ, пресудитељаâ и својеврсних инквизитора, којима није потребан мандат и благослов јерархије да ауторитативно, а пре свега „оригинално”, излажу и тумаче садржај хришћанске вере.

2. Света ложица („кашичица”) – измишљени проблем

Прича о причешћивању из једне кашичице као опасном, па и заразном, и о причешћивању сваког верника појединачно посебном кашичицом, и то са једнократном употребом, као препоручивом и „безбедном” потпуно је депласирана и бесмислена. Апсолутно је немогуће причестити се „од једнога Хлеба и из једне Чаше”, а да се притом избегне сваки физички контакт са другим људима. То је немогуће чак и у обичном свакодневном животу: сваки производ, почевши од обичнога хлеба, и сваки предмет, почевши од најобичније чаше, неминовно прође кроз много руку док не доспе у наше руке. Исто тако, ни у којим условима, па ни у условима епидемије и

пандемије, ниједно људско биће не може да живи потпуно изоловано, без икаквог додира и заједнице са другим људским бићима, почевши од породице као основне ћелије друштва па до друштва у целини. Све ово важи и кад је реч о светој Тајни Евхаристије и Причешћу на њој: хлеб предложења који ће постати Хлеб живота као Тело Христово неко меси и пече, пре и за време Литургије пролази кроз руке чтеца или црквењака, а непосредно *пред* Причешће верних из светог Путира се причешћују епископ, свештеници и ђакони, и то пијењем из *исте Чаше*, без икакве кашичице, а *после* Причешћа верних свештеници и ђакони употребе сав преостали садржај светога Причешћа. Следствено, колико је кашичица употребљено не мења ствар јер се општење у *истом* Причешћу не може избећи.

У неким од помесних Православних Цркава, па и у нашој, појединци су се досетили да причешћују на „првобитни“ начин, позивајући се на Литургију светог апостола Јакова, тако што ће верници сами узимати свети Агнец натопљен Крвљу Христовом и тако избећи опасност од евентуалне заразе (о tempora, о mores!). Прећуткују, међутим, да њихов начин причешћивања верника није ни налик начину причешћивања у Литургији Јаковљевој, на којој се сви причесници причешћују тако што им литург *даје на руку* честицу светог Агнеца (не узимају га, дакле, сами), а затим сви по реду помало испију из часног путира, као што чине и свештеници. Другим речима, свештеник причешћује њих онако како епископ причешћује њега. Заборављају, наравно, да ни тај њихов – тобоже стари, а заправо потпуно нови – начин причешћивања, с обзиром на све свештенорадње везане за Агнец, од проскомидије до његовог ломљења или сечења на честице пред само свето Причешће, не искључује могућност заразе уколико се прихвати теза да је могуће заразити се због причешћивања, вршеног на било који начин (јер је, Боже мој,

могло да се деси да све литургијске свештенорадње врши неко већ инфициран!). Ово би било смешно да није тужно.

Рећи ћу успут да је и негативни однос према кашицици (правилно: светој ложици), наводно непознатој Цркви првих векова, не само литургички него и историјски неоправдан. У самим почецима свог историјског живота новозаветна Црква је имала веома мало чланова. После се број хришћана постепено повећавао захваљујући систематској мисионарској активности и делатном сведочењу вере од стране самих хришћана. Због тога су међу новокрштенима и међу онима који се причешћују – а добро знамо да су се у раној Цркви на свакој светој Литургији причешћивали сви присутни – већину чинили одрасли људи. Имамо, међутим, веома рана сведочанства, и то новозаветна, да Цркви нису приступали само појединци већ и читаве породице. Тако у Делима апостолским читамо о обраћенику Корнилију, римском официру у Кесарији, да је био „побожан и богобојазан са целим домом својим” (10, 1 – 2), вероватно као прозелит јудаизма, а затим га је крстио свети апостол Петар, бесумње са „целим домом његовим” (10, 3 – 48). У продужетку се наводи како се крстила Лидија из Тијатире и дом њен (16, 15), као што се, после чудесног ослобођења апостола Павла и Силе из тамнице, каже за тамничара: „И одмах се крсти он и сви његови“ (16, 33), а на исти начин и Крисп, старешина синагоге, „поверова у Господа са свим домом својим” (18, 8). Свети апостол Павле сведочи да је лично крстио „дом Стефанинов“ (I Кор. 1, 16; ср. 16, 15).

Намерно смо подвукли изразе *дом*, *цели дом* и *сви његови* да би сваком било јасно да је реч о читавим породицама, укључујући, разуме се, и децу. Можемо ли замислити да прве хришћанске породице нису причешћивале и своју децу? А да ли је то било могуће онако како су се тада пречасном Крвљу Христовом причешћивали одрасли, пијењем из заједничког

путира? Свакако да није! Стога мирне душе можемо претпоставити да је причешћивање одојчади и дечице вршено кашичицом, као и данас, а да је кашичица после више векова уведена и за одрасле због мноштва причесника, што је искључивало могућност првобитне праксе причешћивања свих из само једног путира. Следствено, сва наклапања о оваквом или онаквом начину причешћивања хришћана (једном кашичицом или са више њих, уз пратећу дезинфекцију истих и слично) док траје пандемија коронавируса само су димна завеса, провидан изговор за стварни став и садржај поруке самоназначених „душебрижника”: они су уствари против Причешћа као таквог, они би га најрадије забранили. Иако се сами не причешћују, а у већини случајева уопште и нису верници, убише се од бриге за вернике, па се зато, као „прави хуманисти”, на силу мешају у питања вере и начина њеног практиковања у Цркви, правећи се да не знају да својом интервенцијом укидају слободу и људска права својих суграђана мада се иначе за та права тако громко залажу.

Чудног ли феномена: атеисти би да прописују Цркви шта сме, а шта не сме, и да собом замене владике и свештенике! У самој ствари на делу је најновији облик гоњења Цркве, незабележен у њеној историји, под маском бриге о људима. Сви ранији гонитељи, од Нерона до Хрушчова, гонили су хришћане грубом физичком силом – хапшењима, мучењима, тамновањем, прогонством, убијањем – само зато што верују у Христа. Модерни, „мутирани” гонитељи практикују софистициране, „хибридне” и „мрежне” методе, без примене физичког насиља, али са применом небивалог духовног насиља. Они – премда по правилу безбожници, у најбољем случају декларативни верници – покушавају да поробе Цркву, да је изнутра контролишу, да њоме изнутра управљају уместо њене богоустановљене законите

јерархије. Али труд им је узалудан: Цркву нико не може окупирати и подјармити, ни споља ни изнутра. Њу, по речима Самог њеног Оснивача, ни врата пакла неће надвладати (Мат. 16, 18). Њихово је људско – и само људско – право да не верују и да се не причешћују, а наше је људско – по нама и благодаровано – право да верујемо и да се причешћујемо.

Ми дубоко верујемо, без задршке, да се у светом Причешћу истински – реално, а не метафорички или симболички – сједињујемо са Христом, Господом и Спаситељем нашим. За нас свето Причешће, као врхунац свенародног акта и догађаја Евхаристије, јесте Тело Христово, самим тим Хлеб живота, и Крв Христова, самим тим Чаша благослова. Из тога следи и наша вера да је оно *Лек бесмртности*, како га је већ почетком 2. века по Христу назвао свети Игнатије Богоносац, и да ни у ком случају не може бити извор или узрок болести, заразе и смрти. Ако је Бог са нама, – а у Литургији и Причешћу јесте, – ко ће против нас? Кога да се бојимо? Зар сваког жаљења достојних христоробаца и цркворобаца? Уосталом, ми њих не мрзимо већ се и за њих молимо и желимо им свако добро на путу добра. Додуше, истине и искрености ради, морамо признати да могућност заразе преко светог Причешћа заступају – отворено или имплицитно, потпуно или делимично – и неки теолози који себе сматрају православним теолозима. Али њих демантују неоспорне историјске чињенице које показују да нису у праву и да се, нажалост, полако, али сигурно, крећу у правцу либералног, чак и ултралибералног протестантизма, а неки су, нажалост, у међувремену већ еволуирали у чистокрвне протестанте православног порекла.

3. Искуствени докази да свето Причешће никад није преносилац заразе

Независно од коронавируса, у сваком времену, нико не зна ко је међу причесницима здрав, а ко и од чега болестан. По логици већ споменутих самозваних „душебрижника” требало би да се сваки свештеник већ на почетку свога службовања разболи од неке преносиве или заразне болести и умре будући да после Причешћа свих, здравих и болесних, он употреби сав остатак светога Причешћа. Ипак, сви знамо колико међу свештеницима има деведесетогодишњака̂ и стогодишњака̂ (пример: писац ових редака је познавао светогорског монаха који је у сто седмој години живота корачао као младић). Један од најдуготечнијих људи у познатој нам историји био је извесни александријски патријарх који је прекорачио и старозаветни „библијски просек” од сто двадесет година. А шта тек рећи о свештенослужитељима који читав свој „радни век” проживе служећи у болницама, најчешће са разним тешким, па и неизлечивим болесницима, причешћујући се из истог светог Путира и пре и после њих? Као пример наводимо светог Порфирија Кавсокаливита, нашег нешто старијег савременика, који је деценијама служио у атинској Поликлиници. Ваља споменути и свештенике из нешто даље прошлости који су причешћивали болесне од туберкулозе, тада неизлечиве и смртоносне болести, и *после* туберкулозних самртника употребљавали до краја Причешће којим су их претходно причестили – и ништа им није било (пример: отац Венедикт Петракис у Грчкој, преминуо 1961. године). Не смемо прећутати ни света имена новијих руских подвижника овога кова, као што су свети Јован Кронштатски (с краја деветнаестог и почетка двадесетог века) и свети Лука (Војно-Јасењецки), архиепископ симферопољски, по струци лекар, један од најугледнијих у совјетској Русији, којег су једном директно из логора у Сибиру довели у Москву да оперише неког совјетског главешину, а он је то прихватио само под условом да у

операционој сали буде икона и пред њом упаљено кандило док он оперише пацијента.

У старије доба, доба позне антике и средњег века, Европом је харала куга, „црна смрт” која је прогутала више од сто милиона људи само у Европи. Чак ни у новије доба опасност од куге није нестала. Познат је догађај из 1830. године када се куга појавила у Москви и када је тадашњи митрополит московски, свети Филарет (Дроздов), одбио позив цара Николаја I Романова да напусти Москву и пређе на сигурно, у Петроград, после чега је и цар похитао у Москву да би, заједно са митрополитом, раме уз раме, прошао кроз масу оболелих са крстовима, иконама и црквеним барјацима, уз појање и кропљење болесника освећеном водом. Треба ли посебно наглашавати да се ни митрополит ни цар нису заразили? Шта тек рећи о *шпанској грозници* или *шпанском грипу* с краја Првог светског рата, пандемији која је од 1917. до 1920. године однела око педесет милиона људских живота? И недавно, у нашем, 21. веку, било је широко распрострањених епидемија, на сву срећу мање смртоносних.

Користимо, међутим, прилику да нагласимо да су и у Византији, и у царској Русији, и у Србији, и у другим земљама православне традиције, као и на хришћанском Западу, обавезно вршене црквене литије и молепствија за време трајања „помора”, како су називане тешке епидемије и пандемије, док су се тадашњи лекари, баш као и садашњи, свим силама борили за живот и оздрављење свих погођених заразом, у складу, наравно, са оновременим сазнањима медицинске науке. Поступало се тачно по Јеванђељу, по Христу: и молитва и медицина („и ово чинити и оно не изостављати”: Мат. 23, 23). И данас верујући лекари – а није их мало, ни у свету ни код нас – имају обичај да кажу: „За пацијента смо учинили све што смо могли; од сада – он је у Божјим рукама”. Ово пишемо са свешћу о томе да ће се сви

стручњаци за све – Цркву, државу, науку, политику... – на својим „друштвеним мрежама” подсмевати онима које називају „заосталим и затуцаним поповима” уопште, а писцу ових редака посебно, што њему ни најмање не смета (напротив, њихову похвалу би доживео као покуду). Да не буде неспоразума: наш акценат није на томе да свештена лица нису умирала од куге, колере, шпанске грознице, САРС-а и других заразних болештина – јесу умирала – него на томе да нису умирала зато што су се причешћивала из исте Чаше и на исти начин као и тада неизлечиви болесници. Ни ти болесници нису умирали, по нашем најдубљем уверењу, због светога Причешћа него због других узрока и узрочника. Страшни такмац куге током векова била је, све до недавно, и губа или лепра. Она је, можда, била још ужаснија јер је убијала спорије, али је, заузврат, својим жртвама потпуно уништавала живот иоле налик на живот човека као боголиког бића.

Навешћемо један потресан пример из блиске прошлости. У Грчкој, јужно од Крита, постоји острвце Спиналонга. Оно је од 1905. до 1957. било место очаја и смрти: било је то место на којем су сами, изоловани, изопштени и напуштени, живели губавци. Логор за губавце је распуштен тек пошто је болест постала излечива. Енглескиња Викторија Хислоп је о том месту туге и ужаса написала дивну књигу под насловом „Острво”, а људи су га називали и „острвом живих мртваца” или „острвом смрти”. Године 1947. се на острву појавио строги аскет и човек непрестане молитве, свештенмонах Хрисант Кацулојанакис, и у оронулој црквици служио Литургију. Од губаваца нико није ни привирио у цркву, а многи су довикивали погрдне и светогрдне речи. Кад, гле чуда, кроз неколико дана он се опет појавио и опет служио. Тада му прилази један губавац и каже: „Ако се данас заједно причестимо, долазићу у цркву”. „Договорено”, одговара

старац. Причестивши губавца, он употреби, као и увек, све што је остало од светог Причешћа. Кад је дошао следећи пут, његови трагични „парохијани” су очекивали да ће га угледати онаквим какви су били они. Али он је и даље био здрав и бодар. Од тада су сви губавци Спиналонге долазили на службу Божју и сви се причешћивали, а отац Хрисант је по пропису употребљавао свето Причешће после губаваца, из истог путира. И тако пуних десет година! За цело то време никада се ни од чега није разболео иако му је имунитет сигурно био никакав (никад у животу није окусио месо, а током поста је једном дневно јео мало неке траве и пио мало чаја). Када су 1957. губавци отишли, он је остао сâм још две године (по некима и више) како би одржавао гробове умрлих и молио се за покој њихових душа. Упокојио се на родном Криту у 82. години живота.

Примера бисмо могли да наведемо колико хоћете, али ограничићемо се само још на два-три. Први међу њима су свети Владика Николај и свети ава Јустин. Овај последњи је неких тридесет година свакодневно служио свету Литургију у манастиру Ђелијама код Ваљева, сваки пут употребљавајући свето Причешће *после* свих причешћених, а сви знамо колику је старост доживео. Грех би био да не поменемо и друге исповеднике и подвижнике Православља нашега времена – светогу владика Варнаву (Настића), блаженопочившег патријарха Павла, старца Тадеја из Витовнице (преминулог у Бачкој) и друге, знане и незнане.

По правилу избегавамо да по имену спомињемо домаће још живе савременике, али овог пута ћемо учинити изузетак. Као олакшавајућу околност наводимо то да смо тражили одобрење од свога старијег брата и сабрата, живог, хвала Богу, здравог и крепког, да га споменемо у овом осврту, и да смо одобрење и благослов добили. Реч је о митрополиту црногорско-приморском

Амфилохију. Од своје младости, док је био архимандрит у Атини, па у зрелим годинама, док је био епископ у Банату, и данас, у поодмаклим годинама, као митрополит Црне Горе, Брдâ и Приморја, владика Амфилохије увек лично причешћује сав присутни народ када служи свету Литургију, без обзира на често велики број причесника. Када и последњега причести, он одмах, пред свима, опет узима кашичицу и њоме поново узима Причешће, да нека света честица или која кап не би случајно пала на под, дакле из предострожности, због могуће непажње или неспретности неког од причесника. Питамо: да ли се због такве праксе икад разболео или је то један од разлога што је увек био – и, хвала Богу, до данас остао – здрав и крепак човек?

Ево још једног сведочанства из наших дана! Архимандрит Симеон (Анастасијадис), такође наш савременик, свештеник при болници „Свети Павле” у Солуну током десет пуних година, пише на почетку свога казивања: „Кад ме позову да причестим неког болесника у болничкој соби или чак и у одељењу за интензивну негу немогуће је да знам од чега он болује. Моја је обавеза да га причестим...” Затим наводи три случаја. Први случај: треба да причести младића чија је усна дупља била сва у ранама. Болесник га замоли: „Оче, ако је могуће, причестите ме кашичицом која ће само сада бити употребљена!” На уверавање оца Симеона да не треба да се плаши никакве заразе, младић му одговара: „Оче, ја ово тражим ради вас јер је моја болест озбиљна, а преноси се”. На то му отац Симеон објасни да се не брине јер за свештеника који причешћује болесника нема опасности од заразе. Младић се тада прекрсти, прими свето Причешће, а отац Симеон употреби остатак, из истог путира и истом кашичицом. Други случај: један тежак болесник, уз то дементан, испљуне свето Причешће. Отац Симеон је учинио једино што је било могуће и исправно: сâм је одмах употребио то

Причешће. Трећи случај: позивају га да причести самртника, а један од лекара му прилази и шапатовом каже: „Оче, он има сиду.” Отац Симеон се само прекрсти, причести болесника и употреби остатак Причешћа, као и увек. У продужетку се позива и на свештенике и на лекаре као сведоке да је многим болесницима, чак и оним најтежим, било боље после светога Причешћа, а да су неки, чак и они са неизлечивом болешћу, на чудесан начин оздрављали. Понекад, кад би болесник био у коми или у таквом стању да не може да се причести, он би га крстообразно благословио светим путиром и бивало би му лакше, а понеки би почињао и да се убрзано опоравља. „То сам, наглашава, гледао својим очима и пред многим сведоцима”. За све то, као и за своје добро здравље, он пружа кратко, једноставно, али и богословски савршено објашњење: „...У светом Причешћу ми не користимо кашичицу већ *свету ложицу*, а не користимо ни чашу већ *свети Путир, свету Чашу*”. Своју духовну зрелост показује овај часни свештенослужитељ и тиме што не осуђује оне који се боје да се болести преносе и причешћивањем. „Ја их апсолутно разумем јер они не верују и оправдавам их јер свето Причешће јесте ствар вере, а не питање научног експеримента.”

Исто овакво сведочење налазимо код оца Стефана Далијаниса, који већ четрдесет и осам година служи као болнички свештеник у болници за заразне болести у Западној Атици, у месту Егалео (данас предграђу Атине). Треба ли наглашавати да је овај савесни свештеник до овога часа не само жив него и здрав, чио и крепак?

Посебно је дирљиво и сведочење владике Макарија (Тилиридиса), митрополита Најробија и егзарха Кеније, од 11. маја ове године, теолога познатог и признатог у читавој православној и хришћанској васељени, који већ четрдесет и три године дела као мисионар у црној Африци. За цело то време

никада се није десило да се светим Причешћем пренесе било какав вирус иако у Африци владају многобројне болештине, често смртоносне, а света Литургија се служи у околностима незамисливим у Европи – у некој импровизованој кући или колиби, без основних хигијенских услова, или просто под неким дрветом – тако да у свети путир знају да упадну и разни инсекти, а о микробима не треба трошити речи. Новообраћени православни хришћани из разних племена показују живу веру првих хришћана и сви или готово сви се причешћују на свакој Литургији. „Ја сам се у Африци још као мирјанин увек причешћивао последњи, после болесника, и никад ми се, хвала Богу, ништа није десило. Касније, поставши епископ, безброј пута сам употребио свето Причешће после свих. У светом путиру је Христос...”, каже овај Божји човек и додаје да оспоравање живоносног и спасоносног карактера светог Причешћа представља дрскост (*и́врис, хибрис*) и хулу на Бога (*власфими́а, бласфемија*), као и неправду према историји Цркве.

Не можемо, а да не споменемо још један скорашњи догађај који потврђује исту свету истину Православне Цркве. Пимен, деведесетогодишњи архиепископ града Сучеава у Молдавији (Румунија), био је позитиван на тесту за корону. У званичном саопштењу манастира Светог новомученика Јована Трапезунтског, у коме владика Пимен борави, наводи се да је он служио на Васкрс и на Васкршњи понедељак. Пошто се није осећао добро од почетка Велике недеље, смештен је у болницу на Васкршњи понедељак. После лавине медијских оптужби због тог догађаја стигли су лабораторијски резултати тестова свих манастирских отаца, као и лаика запослених у манастиру. Од свих њих позитиван је био резултат самог једног ђакона, који се једини *није* причестио из заједничког путира који је држао владика! Тај ђакон је, наиме, на Литургији имао послушање

црквењака. Осим свих монаха тестирано је и двадесет пет свештеника Архиепископије који су били у контакту са владиком и ниједан од њих нема вирус! "Тако је Бог одредио због свих оних млаких у вери који не желе да схвате да је свето Причешће света Крв и Тело Христово, извор живота и благодати", наводи се у званичном саопштењу манастира. Истину да је свето Причешће извор обостраног здравља, душевног и телесног, а никако извор болести, могу да потврде сваки ђакон и сваки свештеник без изузетка будући да, као што смо већ нагласили, они после свих, из истог путира и истом ложицом (кашичицом), употребљавају сав остатак светог Причешћа.

Искуство свештенослужитеља није, наравно, друкчије од искуства било ког верника. „...Црква верује да верни, поставши причешћем једно тело са Христом, и дошавши тако у додир са Његовим божанским енергијама, не само да не могу да се заразе преко светог Причешћа него да је оно извор живота и здравља”, писао је у своје време блаженопочивши патријарх Павле у чланку „Да ли треба брисати кашичицу после причешћа сваког верника?“, на шта он одговара да не треба. Притом се позива на сведочење светог Јована Кронштатског, изузетног литурга, чудотворца и исцелитеља, које гласи: „Колико сам пута имао прилике да видим болеснике истопљене као восак од болести, потпуно малаксале, умируће, а који су се после причешћа божанским Тајнама, по својој срдечној жељи или по мојој препоруци, на чудесан начин брзо опорављали”.

Патријарх Павле, који сигурно није богословствовао спекулативно, чисто „академски”, него благодатно-подвижнички, озарењем и просвећењем од Духа Светога, као историјско образложење свога става по овом питању наводи исказ Јована Буте, уредника листа *Православље* у Карловачкој митрополији: „Ја се не бојим инфекције у причешћу, а нисам још

чуо да је иједан свештеник био заражен *тим путем*” (подвлачење потписника овог текста). На наше тврђење да се за две хиљаде година хришћанства никад нико није заразио светим Причешћем – јер да јесте, то би непријатељима хришћанства био „крунски доказ” против њега! – са једне адресе, формално богословске, а реално нецрквене, ако не и антицрквене, уследило је питање: која стручна и научна анализа доказује да се стварно *никад и нико* није заразио причешћујући се? На то светогрдно питање одговарамо контрапитањем: а која, када и како доказује супротно? Није сувишно да поновимо: било је, има и биће свештенослужитеља који су умрли због заразе или неизлечивих болести (кардиоваскуларних, канцерогених, дијабетичарских и других), али не услед служења Литургије и причешћивања него из истих разлога из којих умиру и други људи, погођени истим или сличним болештинама.

4. Богословско утемељење црквеног искуства

Истовремено, као *богословско* утемељење свога става, патријарх Павле наводи Христово и новозаветно учење о Христу као Хлебу небеском, од којег човек, једући га, живи вечно (види Јов. 6, 58), а у продужетку се позива на три више него речита светоотачка тумачења:

1. Онај ко се достојно причешћује Телом и Крвљу Христа Животодавца постаје сутелесник и једнокрван са Њим (св. Кирил Јерусалимски);

2. „мало квасца све тело према себи уподоби: тако обесмрћено Богом Тело Господње, будући у нама, све претвара и мења према себи” (св. Григорије Ниски) и

3. Црква, причешћујући се Телом и Крвљу Христовом, „не претвара њих у људско тело, као што бива са којом било другом храном, него се она (Црква) претвара у њих, пошто јаче

надвлађује; као што гвожђе, стављено у огањ, и сáмо постаје огањ и не претвара огањ у гвожђе, и као што усијано гвожђе не видимо као гвожђе него просто као огањ, пошто се особине гвожђа тренутно губе због огња, тако и Христова Црква, кад би је ко могао видети онда када се сједини с Њим и причести се Његовим Телом, не би видео ништа друго него само Господње Тело” (блажени Никола Кавасила).

У истом духу богословствује и угледни грчки свештеник и теолог, др Никола Лудовикос. И он се, наравно, позива на свете Оце Цркве. Најпре наводи класично место из Посланице Ефесцима светог Игнатија Богоносца на којем се, по први пут у богословској књижевности, употребљава „медицински” термин за свето Причешће, *Лек бесмртности*, Лек дарован нама људима, по светом Игнатију, „да не умремо него да живимо у Богу кроз Исуса Христа”. Истовремено се и Лудовикос позива на Николу Кавасилу, по чијим речима Христос у светој Евхаристији, преко светог Причешћа, постаје за човека све: „...Он је и Светлост и дисање, он саздаје око да Га људи могу видети, просветљује их опет Собом, даје им се да Га виде; Он је и Хранитељ и храна, Он је Хлеб и даје хлеб живота, Он је и то што се даје...” Додаје и једну дивну песму на ову тему из *Химни божанској љубави* светог Симеона Новог Богослова:

„Тело Твоје пречисто, божанско,
цело блиста огњем Божанства Твога,
неисказиво помешано, сједињено,
које ми даруј, Боже мој,
а ово нечисто и трулежно тело,
са Твојим свечистим Телом сједињено,
и крв моја, помешана с Крвљу Твојом,
сједини се, знам, и са Божанством Твојим
и постадох Твоје најчистије Тело,

светли и истински свети део,
део преоблистан, прозрачан и сјајан.”

С обзиром на то да се светим Причешћем остварује јединство Христа и Његових верника које, по Кавасили, превазилази свако овоземаљско јединство, професор Лудовикос с пуним правом закључује да „часни Дарови, чак и ако претрпе спољашње пропадање (као, на пример, буђ) или ако се нехотице (или и, хипотетички, злонамерно) помешају са вирусима и микробима, постојећа благодат не дозвољава да они буду штетни за здравље вернога” као причасника обоженог Тела Христовог, што није друго до Царство Божје.

Слично се о светом Причешћу изражава и преподобни Порфирије Кавсокаливит: „Природно би било да и служитељ и верник умру живећи тако близу Тајне, тако близу Сунца. Али многомилостиви Бог благоволи и, чуј сад ову страшну ствар, већ обитава у нашој ништавности” (ту се свети Старац заплакао, по сведочењу почившег др Георгија Папазахоса, професора кардиологије на атинском универзитету, његовог личног лекара). По светом Порфирију, одлазећи са свете Литургије, одлазиш као христоносац.

Овде бисмо могли навести још много изјава светогорских монаха, наших савременика, којима они исповедају веру у свето Причешће као *Лек бесмртности*, али је више него довољно ако наведемо основне поруке званичног саопштења Свештене општине Свете Горе Атонске, њеног највишег духовног и управног органа, од 13. маја текуће године: „Свето Причешће представља извор освећења, спасења, светлости и учешћа у животу Господњем. Оно ни у ком случају не може бити узрок преношења заразних болести или икаквог другог зла. То сведочи вековно искуство, то је сазнање и учење наше Цркве, у то

непоколебиво верујемо као хришћани и њени верни чланови. Црква је била и остала давалац вечних добара, Тела Христовог и Крви Његове, преко којих можемо да се сјединимо са Распетим и Васкрслим Христом, побеђујући смрт.” У наставку свог саопштења Свештена општина истиче и етичку, правну и цивилизацијску димензију данашње политичко-медијске кампање против светог Причешћа: „... Садашњу пандемију и борбу против ње не треба повезивати са могућношћу учествовања верника у светим Тајнама Православне Цркве да као резултат не бисмо добили ограничавање верске слободе и хришћанског богослужења.”

У истом духу Свети Синод Грчке (Јеладске) Цркве званично изјављује у својој окружној посланици клиру и народу од 10. априла ове године: „Привремено обустављање наших богослужбених сабрања ни у ком случају не значи да прихватамо гледишта оних који тврде да се преношење коронавируса остварује и преко свете Тајне Евхаристије. Света Евхаристија за верне представља извор Живота и *Лек бесмртности*. Онај ко се причешћује Телом и Крвљу Христовом добија преизобилни живот, а не смрт.” Затим додаје: „Нико се, уосталом, није разболео услед свог учешћа у светој Тајни Евхаристије... Они који су изван живота Цркве не могу, наравно, да разумеју овакву нашу веру јер су лишени искуства светог Причешћа...” Истоветан став заступа и Свети Синод Српске Православне Цркве. „Поштујући значај и достигнућа медицине, које сматра великим Божјим даром и великим људским подвигом, она својим верницима нуди и јединствени *Лек бесмртности*, свето Причешће...” (саопштење за јавност од 16. марта текуће године). „Неразумно је и крајње злонамерно очекивање оних који нити долазе у цркву нити се причешћују да ће сама Црква ускратити својим верницима оно што је за њу и за њих најважније и

најсветије – свето Причешће” (саопштење за јавност од 23. марта текуће године). „Црква неће прекидати служење свете Литургије нити престати да причешћује вернике јер је то ствар око које се не може расправљати: она представља основу наше вере у Бога Живога. (...) Ризик није свето Причешће (напротив, њега примамо, поред осталог, и *на исцељење душе и тела*) већ реално присутна опасност од вируса, независно од Причешћа, због његове експанзије на сваком кораку...” (саопштење за јавност од 28. марта текуће године).

На истом је трагу и Епархија (или Митрополија) црногорско-приморска: „...Причешћује се Тијелом и Крвљу Господа и Бога и Спаса нашег Исуса Христа за исцељење од свих вируса, здравље и спасење душе и тијела и задобијање вјечног живота. (...) Кад је у питању одговоран однос према ближњима, а у погледу пријетеће заразе, ми смо свјесни да има очекиваних и природних разлика између вјерујућих људи и оних који у црквеном обреду не виде ништа суштински важно. Првима је литургијско сабрање, уз обавезно учешће крштених људи у њему, – извор снаге и храбрости пред искушењима, а другима је то тек – повећани извор могуће заразе(!?). Иако нам вјековно искуство говори да су литургијски скупови са причешћем вјерника увијек доносили нову народну снагу, јачали љубав и стрпљивост, а никада никога нијесу заразили (како у јеку некадашње куге, колере, грознице, тако и у вријеме нама савремених вируса), – у дијелу јавности, као и у врху владајућих структура, преовлађује страх од оног што се никада није десило. (...) Према прецизним упутствима и савјетима блаженопочившег патријарха српског Павла, које је дао на основу учења светих Отаца и црквеног Предања, нити је кад било, нити се може збити, да се вјерујући и крштени човјек зарази преко светог путира и причасне кашике. Разумијемо да је то нецрквеним људима страно и далеко, али

управо због тога Црква никада никога није ни приморавала ни позивала да, мимо своје савјести и слободе, учествује у оваквом богослужењу. А ко је долазио слободно и по вјери – на том се мјесту не би заразио него би се духовно укријепио. (...) Црквена сабрања вјерујућих људи могу само допринијети свеопштем здрављу и отпорности, те она ни под каквим видом, ни у једном свом сегменту, нијесу могла бити извори ни преносиоци заразе” (саопштење за јавност од 23. марта текуће године).

И друге наше епархије оглашавале су се на сличан начин. Нека нам то не буде уписано у грех нескромности, али навешћемо и аналогни одломак из саопштења Епархије бачке од 22. марта текуће године: „Вернима посебно наглашавамо да је свето Причешће остварење исте оне заједнице са Господом која нас у пуноћи чека у Царству небеском и да је Христос заиста истински и коначни Лекар душа и тела наших, те да Тело и Крв Господња никако не могу бити узрок било какве болести нити преносилац заразе, али и да свето Причешће, истовремено, не представља магијску заштиту од вирусâ и заразних болести који нам прете са других страна, – изван светог Путира, – приликом доласка у цркву, или повратка својим домовима, или боравка у зараженим срединама.”

На исти начин звуче и појединачне или заједничке изјаве и поруке појединих наших архијереја. На првом месту упућујемо на поруку Митрополита црногорско-приморског г. Амфилохија и Епископа будимљанско-никшићког г. Јоаникија од 21. марта текуће године, у којој, поред осталог, читамо и ово: „Црква Христова своја богослужења није обустављала ни у далеко тежим условима средњевјековне куге, разних колера и грозница, па ни скорашњих епидемија с краја 20. и почетка 21. вијека. И никада, у тим околностима, није се десило да се кроз црквене скупове или у вези са њима преноси иједна од заразних болести.” Опет можда

не сасвим прилично, навешћемо и свој одговор на питање Јелене Тасић, новинарке листа *Danas*, од 27. марта текуће године, у којем тврдимо: „Зараза се добија на разне начине, нарочито када се не поштују инструкције државе и медицинске струке, а то погађа и свештена лица. Од Причешћа се за две хиљаде година никад нико није заразио, па ни свештеници који су причешћивали губавце, туберкулозне и друге оболеле од тада неизлечивих заразних болести. Ако је проблем у богослужењу и причешћивању, како то да бивају заражени они који никад у цркву и не улазе, акамоли да се причешћују?” У истом интервјуу изјављујемо да „лишавање хришћана потребе причешћивања, у храму или дому, јесте опција која се у Цркви не разматра ни као теоретска могућност”. У продужетку интервјуа додајемо: „Синод не располаже прецизним подацима из разних епархија наше Цркве, али непрекидно, службеним актима и јавним саопштењима, апелује на све да ситуацију схвате крајње озбиљно и да се придржавају обавезујућих препорука лекара, јунака нашег доба, и одлука државних власти, како наших тако и других где живе наша Црква и наш народ, притом не правећи труле компромисе када је у питању богослужбени живот Цркве, а пре свега људско и уставно право свих грађана који то желе да се причешћују, при чему се, уколико смо сви одговорни и као верници и као грађани, може и ово чинити и оно не изостављати, по речима Христовим (Лук, 11, 42).”

Исто или слично, али увек једнозначно, пишу и наши проверени теолози. Тако професор др Здравко Пено, у тексту под изазовним насловом „Тајна Причешћа и болест вирусоманије”, објављеном на порталу *Видовдан* 13. априла текуће године, пише: „Обична храна постаје наше тело, а причешћујући се човек постаје оно што једе – Тело Христово. Реч је, дакле, о два потпуно другачија *метаболизма*: потрошачком и евхаристијском. Зато је

крајње безбожно поистовећивати их јер се тиме вера у Тајну Евхаристије обесвећује, као што себе обесвећује онај ко веру ограђује сумњом да се може заразити светим Причешћем.”

Ако бисмо наставили са навођењем оваквих текстова из светоотачке литературе, званичних одлука и саопштења помесних Православних Цркава, у том броју и наше, као и студија и расправа аутентично православних савремених теолога и духовника, овај наш скромни спис – замишљен као осврт на дискусију данашњих православних и „новоправославних” (не кажемо, као неки, „НАТО-православних”) теолога о причешћивању под условима епидемије или чак пандемије вируса ковид-19, ионако већ преопширан за модерне списатељске и читалачке стандарде – претворио би се у вишетомни зборник. Стога одустајемо од даљег навођења вредних и значајних исказа страних и домаћих аутора који су се огласили на ову тему.

5. Свето Причешће – историјска и есхатолошка реалност

Следствено, свето Причешће није „ритуално конзумирање хране и пића” (како су се, први у историји, изволели изразити високи дужностници владајућег режима у Црној Гори) него „највећа светиња коју ми примамо”, како пише свети, богонадахнути и изразито евхаристијски теолог, ава Јустин Поповић. Друкчије не може ни бити јер је прву Евхаристију служио и прво Причешће присутнима (у конкретном случају Својим апостолима) дао Сâм вечни Оснивач и Првосвештеник Цркве, Богочовек Исус Христос. Ево историјског сведочења о томе: „И док су јели, узе Исус хлеб и благословивши преломи га, и даваше ученицима, и рече: Узмите, једите; ово је тело моје, па узе чашу и заблагодаривши даде им говорећи: Пијте из ње сви;

јер ово је крв моја Новог Завета која се излива за многе на отпуштење грехова” (Мат. 26, 26 – 28; ср. Марк. 14, 22 – 24; Лук. 22, 19 – 20 и I Кор. 11, 23 – 26). Својеврстан и потпуно умесан коментар на ово сведочење даје свети апостол Павле у облику двају реторских питања која су самим тим и потврдан одговор на њих: „Чаша благослова коју благосиљамо није ли заједница крви Христове? Хлеб који ломимо није ли заједница тела Христове?” (I Кор. 10, 16). Од те прве свете Евхаристије и првог светог Причешћа на Тајној Вечери Христовој па све до данас – а тако ће бити и до краја историје и у животу „будућега века” – служи се света Литургија и на њој се хришћани причешћују Телом и Крвљу Христовом, с тим што ће се у будућем „незалазном дану” Царства Божјег причешћивати још присније, још потпуније, у што нас уверава једно од литургијских благодарења после светог Причешћа. Кад би Црква престала да служи Литургију, чији је смисао и врхунац свето Причешће, престала би и да постоји, а то никако није могуће.

Појавили су се, међутим, „новоправославни”, „либерални”, „модерни” теолози – теолози јесу уколико се баве питањем Бога, али нису особито православни, а у екстремним случајевима су протестанти православног порекла – који оспоравају учење светог Игнатија Богоносца о светом Причешћу као Леку бесмртности и заступају тезу да свето Причешће није „медикамент за привремено излечење” *овде и сада* него, пре свега (или независно од свега?), „Залог за васкрсење и коначно потпуно исцељење”, чему нас поучава или, може бити, *подучава* један прота из „светосавске Херцеговине”, бесумње *sum permissu superiorem* (уз дозволу својих претпостављених). По њему, Причешће не треба да доживљавамо „као неки лијек за наше тјелесне болести, јер оно то, прије свега, није!” И даље: „Оно није никакав мелем, у смислу да исцељује наше болести”.

Исцелитељска моћ Причешћа је, по овом аутору и по другим „новоправославним” ауторима, фикција у реалном историјском контексту и представља само израз наше наде на његову будућу *есхатолошку* исцелитељску моћ будући да је оно „залог” и „почетак” будућег живота. Овде се заправо заступа теза о непостојању везе између историје и есхатологије. Одсутује искуство и учење Цркве о есхатолошком карактеру историје, по којем и доба Христовог овоземаљског живота представља „последње дане”, и о прожимању историје и есхатологије *већ овде и сада* тако да је један те исти Христос *већ дошао*, у сваком тренутку *долази* и у будућности *ће доћи*, а ми Му се молимо: „*Дођи, Господе Исусе!*” (*Марјан ата*: Откр. 22, 20). Заборавља се да је Христос Господ и Сведржитељ „који јесте, и који беше, и који долази” (Откр. 1, 8). Радо прихватајући поставку да Причешће није обични „медикамент овога свијета”, а поготову није „амајлија” и магијско средство, придружујемо се питањима господина проте: „Шта Причешће јесте? Како ми, онда, говоримо да је Причешће *на здравље душе и тијела?*” Да ли је посредни само „коначно потпуно исцјељење” у будућем Царству, без везе са нашим конкретним, овоземаљским животом и искуством? Јер, он управо то тврди: „...Када имамо неку болест, бубрежну, стомачну и било коју другу, кад се причестимо, то није однесено...”

Као одговор на питања и теорије „новоправославног” – па још и „научног” – богословља, нека нам послуже сами литургијски текстови наше Цркве јер су они као *lex orandi* најаутентичнији израз искуства које називамо *lex credendi*. Најпре бисмо поставили нека питања на која бисмо радо чули одговор вере, а не безблагодатног разума:

– Да ли је Христос, који је толико болесника исцелио, исцељивао реално, историјски проверљиво, или привидно, тек есхатолошки уверљиво?

– Да ли су апостоли Његови исцељивали људе као и Он или нису?

– Да ли су свети угодници Божји, од најстаријих па до најновијих времена, исцељивали људе као и Он или нису?

– Да ли данашњи угодници Божји, знани и незнани, исцељују људе као и Он или је то само „наротив“ из превазиђених *Житија светих*?

– Како схватити Христово обећање да ће онај ко верује у Њега творити дела која Он твори, па, штавише, и „већа од ових“? (Јов. 14, 12). Или Његово обећање да ће хришћани полагати руке на болеснике и они ће оздрављати? (Марк. 16, 18). Или Његово обећање да хришћани, „ако и нешто смртоносно попију, неће им наудити“? (Марк. 16, 18). Узгред, како икоме може да науди причесна Крв Христова? Није ваљда смртоносна? Или је, како нас учи Сâм Христос, живоносна и животворна, јача од свих вируса, бактерија, зараза?

– Шта значе „дарови исцељивања“ силом Духа Светога, о којима збори свети апостол Павле? (I Кор. 12, 9).

6. Богослужбени аргументи да свето Причешће јесте Лек бесмртности, сада и увек

А сад ево и прегршт богослужбених текстова који дају црквени одговор на постављена питања, можда не довољно „прогресиван“ и „научан“, али за православне хришћане нормативан и формативан.

1. У молитвеном правилу пре светога Причешћа хришћанин се моли: „Нека ми свето Твоје Тело и часна Крв, милосрдни Господе, буде Хлеб вечнога живота и исцељење од разноврсних слабости и болести“ (канон, песма прва, тропар први). – „Пресвета трпезо Хлеба живота, Који је из милости

сишао одозго и даје нови живот свету, удостој сада и мене недостојнога да са страхом окусим од њега и *будем жив*” (канон, песма трећа, богородичан). – „О Господе Исусе Христе, Боже мој, нека ми не буде на суд Причешће пречистим и животворним Тајнама Твојим нити да *ослабим (=разболим се) душом и телом...*” (молитва прва, светог Василија Великог). – „Удостој ме да се неосуђено причестим пречистим, бесмртним, животворним и страшним Тајнама Твојим, на отпуштење грехова и на живот вечни, на освећење и просвећење, *јачину, исцељење и здравље душе и тела...*” (молитва девета, светог Јована Златоуста).

2. На самој светој Литургији, пред сâмо Причешће, литург, епископ или свештеник, моли се, у име целокупног евхаристијског сабрања, истим или сличним речима: „Да ми Причешће светим Тајнама Твојим, Господе, не буде на суд или осуду већ *на исцељење душе и тела*” (Литургија Златоустова). – „А Ти, Владико, Светиње које су пред нама раздели свима нама на добро, свакоме према његовој потреби: *плови са онима који плове, путуј са путницима, исцељуј болесне, Лекару душа и тела наших*” (иста света Литургија). – „*Болесне излечи... јер си Ти, Господе, ... Лекар болеснима*” (Литургија Василијева). – „О, Боже наш, учини да нико од нас не буде крив пред овим страшним и небеским Тајнама нити *болестан душом и телом...*” (иста света Литургија).

3. После светога Причешћа понавља се исти лајт-мотив: „Благодаримо Ти, Господе Боже наш, за Причешће светим, пречистим, бесмртним и небеским Тајнама Твојим, које си нам дао као добротворство, на освећење и *исцељење душа и тела наших*” (Литургија Василијева, благодарење после светога Причешћа, у којем се, при крају, још једном понавља синтагма *на исцељење душâ и телâ*). У молитвеном правилу после светога

Причешћа наставља се у истом духу: „... Дај да оне (свете Тајне) буду и мени *на исцељење душе и тела...*” (молитва прва). – „Ово Причешће (ова Евхаристија) нека ми буде на радост, здравље и весеље...” (молитва четврта). – „...Удостој ме да до последњег даха свога неосуђено примам светињу пречистих Тајни *на исцељење душе и тела...*” (молитва пета).

У вези са овим није згорег напоменути да Црква има и посебну свету Тајну, Тајну јелеосвећења (народски „свештање масла”), установљену управо ради повратка здравља, и да се у њој, од почетка до краја, стално иште *исцељење душе и тела*, при чему Господ увек дарује оздрављење душе, а тела не увек, у зависности од Промисла Његова, јер Он најбоље зна шта је у датом тренутку најкорисније и најспасоносније по болесника. Осим тога, чак и при обичном помазивању благословеним уљем („миросању”) са петохлебнице или из кандила неизоставно се користи формула *на исцељење душе и тела*. Исто тако, по отпусту свете Литургије и других богослужења свештеник обично додаје и овај или сличан неформални, традиционални молитвени поздрав присутним верницима: „Нека вам је свима на *здравље и спасење!*” Узгред буди речено, сва подвлачења при навођењу богослужбених текстова који се односе на ову тему припадају писцу ових редака, а имају за циљ да истакну како Црква – по духу и слову своје Литургије, равнозначном духу и слову њенога Светога Писма – није тек „успутна станица” или „превозно средство” ка Царству Божјем, како мисли један представник „научне теологије“, него сâмо то Царство, које, истина је, *joш увек жељно ишчекујемо*, али које је *већ* „дошло у сили” (Марк. 9, 1). Самим тим, поред свега осталог, Црква је Радионица спасења и највеће Лечилиште, најбоља Болница, истинска Бања Витезда („Дом милосрђа” Божјег).

Молимо брата читаоца и сестру читатељку да овај наш исказ никако, нипошто и ни по коју цену не протумаче, под призмом „прогресивног” и „научног” богословља, као апстрактно, метафорично и, у најбољем случају, симболичко указивање на будуће, есхатолошко стање ствари, ирелевантно за стање ствари *овде и сада*. Признајемо *есхатолошку* димензију бића и живота Цркве, али признајемо и *историјску* димензију њеног бића и живота. Признајемо есхатологију, али не и есхатомонизам и есхатоманију. Признајемо есхатолошку пуноћу исцељења и спасења, али признајемо, не мање, и њену *реалну* историјску антиципацију, њен Залог и њено Оприсутњење. Реч је, дакле, не само о „имајућим бити” есхатолошким збивањима већ и о историјским дешавањима која су била и јесу. То значи: Христова, апостолска и светитељска исцељења јесу, пре свега, *историјски* догађаји, а њихова унутрашња духовна порука јесте да ће се њихов коначни и потпуни смисао открити у Есхатону. Утолико пре и утолико више реални исцелитељски потенцијал има света Литургија свете Цркве Христове, а он врхуни у светом Причешћу, у најдубљем могућем онтолошком сједињењу са Самим Христом.

7. Богословско-научна „симфонија” о светом Причешћу

У наше дане постоји, међутим, једна још саблажњивија појава: евхаристијски Христос се нашао под микроскопом на захтев теолога (наравно, либералних, прогресивних, отворених за дијалог са „науком”, тачније са неопаганском богињом Науком), о чему надахнуто пишу поједини свештеници и теолози, позивајући се на ауторитете из света науке. Занимљиво је да на идеју да се помоћу микроскопа провери присуство или одсуство бактерија и вируса у Чаши Причешћа нису дошли

епидемиолози већ „еманциповани” теолози, теолози који су добродошли у „врли нови свет” и у његов „нови светски поредак”. Они испољавају комплекс инфериорности у односу на „модерне” или „мејнстрим” научне теорије, идеологију слободе, наводно неограничене, нове социјалне и „родне” концепције и слично, те под фирмом дијалога теологије и науке, теологије и културе, понизно и сервилно прихватају потребу прилагођавања теологије сваком новом „тренду”, чак и по цену ревизије Јеванђеља и уступака онде где их не сме бити, на пољу основних истина хришћанске вере, као што је богооткривена истина о светој Евхаристији и светом Причешћу као извору пуноће живота, здравља и спасења.

Као што су у своје време на хришћанском Западу философија и наука биле толерисане као „слушкиње теологије” (*ancillae theologiae*), тако данас неки философи и научници или игноришу или, у бољем случају, толеришу теологију која пристаје да буде њихова „слушкиња” (*ancilla*), а неки фрустрирани теолози мољакају бар за такав третман своје „струке”. Притом заборављају да наука има посла само са једним дѐлом реалности и да постоји огромно подручје реалности изван домена науке. Тога су итекако свесни најбољи научници данашњице. Венивер Буш, „отац савремених компјутера”, иде тако далеко да изјављује да „наука не може апсолутно ништа доказати”. Ову његову изјаву цитира др Аријел Рот, писац књигâ „Постање: повезивање науке и Библије” (српски превод и издање Центра за природњачке студије, Београд 2001) и „Наука открива Бога: позадина велике контроверзе” (превод Ивана Бошковића, издање *Metaphysica*, Београд 2007), из којих ћемо у наставку преузети још неколико релевантних чињеница и теза које нам могу бити од помоћи за нашу тему.

Микроскоп није потпуно застарео инструмент, још мање је излишан, али је неупотребљив када смо суочени „са сићушним субмикроскопским светом”, а поготову са светом вере, светом изван или, боље, изнад могућности научног испитивања и сазнавања. Не само теологија него и савремена квантна физика указује на илузорност замисли да је пожељно и могућно проверавати искуства и сазнања настала из вере поступцима и методима научног истраживања. Најпре Ајнштајнова теорија релативности, а потом увиди Макса Планка, Нилса Бора, Вернера Хајзенберга и других великана савремене физике (са елементима метафизике!) напуштају негдашња схватања о егзактним и стриктно важећим природним законима и замењују их теоријама релативности, неодређености, непредвидивости... Навешћемо као илустрацију само општепознате школске примере „квантне суперпозиције” и „квантног тунел-ефекта”, као и већ класични феномен да се једна те иста микрочестица (електрон, фотон...) јавља час као честица, а час као зрачење или таласање, час је има, а час је нема, час је материја, а час је енергија...

Следствено, позивање на микроскоп ради откривања вируса и бактерија у самом светом путиру из кога се причешћујемо, па и у самом светом Телу и Крви Христовој (!), сведочи о суштинском неверовању да Бог као Творац није подложен ни њутновским ни квантним законима које је дао творевини Својој него је *изнад* њих. Како следи, они доктори богословских наука који „говоре и пишу о могућности преноса заразе путем светог Причешћа” свесно одбацују, по речима свештеника др Оливера Суботића, давну, али непревазиђену констатацију најбољег професора апологетике у историји српског богословља, блажене успомене проте Лазара Милина, „да је чиста противност сваком здравом разуму бојати се заразе од

Онога Који је извор здравља и живота”. Исто то, другим речима, констатује и саопштење за јавност Светог Синода наше Цркве од 16. марта ове године, у којем стоји „да је Богу све могуће, па и превазилажење природних закона и неприродних процеса”. Дакле, доказивање тезе „новоправославних”, тојест псеудоправославних теолога да је „Причешће пуно вирусâ и бактеријâ” није друго до „закључак без експеримента са позивањем на резултат тог експеримента”, како је духовито примећено. Један лекар из Грчке проверавао је свето Причешће под микроскопом, а данас је монах на Светој Гори Атонској.

8. Свето Причешће „на исцељење душе и тела” или „на суд и осуду”

На основу свега наведеног само се један закључак намеће: хришћанин се може заразити било где, чак и у храму Божјем уколико влада нека инфекција, и на различите начине, али од светог Причешћа – никад и никако. Овим не претварамо освећене евхаристијске Дарове у објект, у нешто издвојено и независно од укупног саборног литургијског чинодејствовања, а још мање у волшебни, магијски објект који дејствује ех опере operato, принудно и аутоматски, без икаквог нашег слободног и добровољног учешћа кроз веру, љубав, благодарење и подвиг. Ова наша констатација доводи нас, неизбежно, до следеће чињенице: свето Причешће јесте Хлеб живота, Чаша благослова и Лек бесмртности под условом да му приступамо „са страхом Божјим, вером и љубављу”, а не на начин супротан овим изразима нашег смиреног прихватања Дара над даровима. Тачно је да је свети Иринеј Лионски лапидарно изрекао сушту истину да је наша вера у сагласју са Евхаристијом, да ње и нема без евхаристијског живота, али не бисмо смели занемарити ни други део његовог исказа, по којем је и Евхаристија у сагласју са нашом

вером, што значи да је пуна и права вера – не индивидуално уверење већ вера Цркве Христове, православна хришћанска вера – *conditio sine qua non* за учешће у евхаристијском догађају и искуству. Права вера, подразумева се, није мртва, апстрактна, беживотна вера – и демони, уосталом, верују, али пред Христом дршћу (види Јак. 2, 19) иако знају да је Он Светац Божји (Лук. 4, 34) и Син Божји (Мат. 8, 29; ср. Марк, 5, 7) – него жива, конкретна, делотворна вера, „побожност чиста и непорочна пред Богом и Оцем” (Јак. 1, 27), са врхунцем у љубави, највећој од свих врлина и збирном имену за све врлине (види I Кор. 13, 13).

Без такве вере и без молитвеног расположења које из ње извире не вреди приступати светом Причешћу јер оно у том случају не само што човеку неће бити на опроштај грехова и на исцељење душе и тела него ће бити *на суд и осуду*, што је синтагма истовремено заступљена скоро свугде где сусрећемо синтагму *на исцељење душе и тела*. Ту се нужно поставља питање: како Причешће истим Христом може да буде једнима на исцељење и спасење, а другима на суд или на осуду? На први део питања већ смо дали одговор (хришћанин приступа Причешћу са живом и делотворном вером у Христа, а посебно у Његово присуство и дејство кроз свето Причешће), док на други део питања налазимо само један одговор: човек прилази светом путиру без праве вере у Христа, присутног и делатног у светој Евхаристији, него прилази формално, механички, не знајући шта уствари чини, јер „тако се ваља” и „тако су радили моји деда и баба”. Како с правом наглашава г. Крсто Станишић, теолог из Подгорице, „ономе што је божанском благодаћу освећено и преображено – као што је свето Причешће, Тијело и Крв Христова – одузимају се исцељитељска и осветитељска својства и оно се своди на дио фолклорних традиционалних ритуала”. У тој перспективи, додаје он, „молитва више није реално средство спасења и призивања

божанске благодати, а још мање оружје у борби против зла”, већ постаје „литерарни жанр, социјална манифестација или, у најбољем случају, једна од метода психотерапије”.

Другим речима, и Евхаристија, односно света Тајна Причешћа, представља, као и све друго у Цркви или, боље рећи, већма него ишта друго у Цркви, богочовечанску реалност: с једне стране Бог нам, кроз Христа и у Духу Светом, безусловно (према савременој потрошачкој терминологији *бесплатно*) нуди и дарује Самога Себе, пуноћу Своје љубави и благодати, а са друге стране ми реагујемо или као пријемчиви или као непријемчиви за бесцен-дар Његов. Или литургијски, евхаристијски, благодаримо Господу за све, од позивања из небића у биће до грађанства у будућем Царству Божјем *већ овде и сада*, или, као Иван Карамазов код духовног горостаса Достојевског, „враћамо Богу улазницу” и одбијамо да уђемо у Царство Његово. Овај други избор, пре антитеистички него атеистички, не подразумева више да „вером ходимо, а не гледањем” (II Кор. 5, 7; ср. Римљ. 1, 17; Гал. 3, 11 и Јевр. 10, 38) и да нам је вера „основ свега чему се надамо” (Јевр. 11, 1). Али, опет по Достојевском, где нема вере у Бога, све је дозвољено – нема више морала, нема више ближњих, остаје само и једино самообоготворено *ја*. Уместо добрих дела и врлина (види Мат. 5, 16; ср. Јов. 6, 28; Дела ап. 9, 36 и 26, 20; Римљ. 2, 3 – 11; 13, 3; II Кор. 9, 8; Еф. 2, 10; Филипљ. 4, 8; Кол. 1, 9 – 10; ITим. 2, 9 – 10; 5, 9 – 10 и 25; 6, 18; Тит. 2, 14; 3, 8 и 14; Јевр. 10, 24; 13, 21; Јак. 1, 2 – 4; 14 – 22; III Петр. 2, 12; III Петр. 1, 3 – 9 и Откр. 14, 13) на позорницу наших живота и укупне историје света ступају „бесплодна дела таме” (Еф. 5, 11; ср. Римљ. 13, 12), „дела зла” (Јов. 7, 7), „безакона дела” (III Петр. 2, 8). Ако све речено сажмемо и применимо на нашу основну тему, рећи ћемо да света Евхаристија и свето Причешће увек подразумевају две димензије – божанску, *благодатну*, и човечанску, *подвижничку* или

етичко-аскетску. Ако су заступљене обе, причешћујемо се на спасење и на исцељење, а ако ова друга одсуствује, причешћујемо се на суд и на осуду, а не на здравље и спасење душе и тела. То нам најречитије саопштава свети апостол Павле када пише: „Тако ко једе овај хлеб или пије чашу Господњу недостојно, биће крив телу и крви Господњој. Али човек нека испитује себе и тако од хлеба нека једе и од чаше нека пије! Јер ко недостојно једе и пије, суд себи једе и пије, не разликујући тела Господњег. Зато су међу вама многи слаби и болесни и доста их умире” (I Кор. 11, 27 – 30). Следствено, за доследне хришћане, у које поред подвижника спадају и искрени покајници, свето Причешће јесте Лек бесмртности, а за оне друге, недостојне и непокајане, није, али не по себи него зато што они радије бирају болест него здравље, погибао него спасење, смрт него живот.

Да бисмо то боље разумели, навешћемо јеванђелски податак како Господ Христос једном приликом „исцели многе, болесне од разних болести” (Марк. 1, 34). Свети Теофилакт Охридски у свом тумачењу објашњава: „Није исцелио све доведене – неки су, наиме, били неверујући и нису били исцељени због свог неверовања – него је излечио *многе*, што ће рећи оне који су имали вере.” Другом приликом, „дошавши у постојбину своју”, Он „не учини онде чудеса многа због неверја њихова” (Мат. 13, 54 и 58). То значи: као Богочовек, као Господ Свесилни, Он је *могао* да и ту учини многа чуда, чак небројена чуда, али то није учинио не зато што Он то не би *хтео и желео* него зато што је човека, живу икону Лика Свога, створио слободним, те *неће и не жели* да му Себе, Своју љубав и спасење Своје, силом наметне. Слично и свети апостол Павле пише да Бог „онима који бејаху непокорни” није допустио да уђу у Земљу обећану, „у починак његов”, и то искључиво „због неверовања” (Јевр. 3, 18 – 19).

Треба, међутим, нагласити и то да је Господ наш тако и толико човекољубив, да тако и толико жели „да се сви људи спасу” (1Тим. 2, 4), да ни слабу веру, минималну веру, веру не већу него што је „зрно горушичино” (Мат. 17, 20 и Лук. 17, 6), „најмање од свију семена” (Мат. 13, 32 и Марк. 4, 31), не превиђа и не презире. Напротив! Маловерје је у очима Спаситељевим нешто квалитативно друкчије него неверовање: неверовање је одбијање, *непокорност* код апостола Павла, „враћање улазнице” Богу код Достојевског, а маловерје је недораслост за веру, али и чежња за њом, па, наизглед парадоксално, и пут ка њој. Стога Он маловерје критикује, али га не изједначава са неверјем. Тако, примера ради, у Својој ненадмашној Беседи на гори назива слушаоце маловернима (Мат. 6, 30 и Лук. 12, 28), али Своју беседу њима не прекида. За време буре на Језеру тиверијадском (генисаретском, галилејском), на смрт уплашеним апостолима Христос упућује прекорно питање: „Зашто сте страшљиви, маловерни?”, али их истовремено спасава потпуно утишавши буру. За време сличне буре, давши претходно светом апостолима Петру натприродну способност да, попут Њега, ходи по води, – а затим, кад Апостол, преневши поглед са Христа на бурне таласе и поставши свестан ледене и мрачне дубине испод њих, почиње да тоне – са љубављу га кори речима: „Маловерни, зашто си се поколебао?” (Мат. 14, 31), али му пре тога пружа руку и спасава му живот. Христос, штавише, једном приликом и све Своје најближе ученике, апостоле, назива маловернима (Мат. 16, 8). Ако су, дакле, и они били маловерни, шта смо тек сви ми, почевши од писца ових редака? Најпотреснији пример човекољубивога снисхођења Христовог слабом човеку слабе вере јесте, свакако, следећи догађај. Један несрећни отац доводи Му свог демонизованог сина са молбом да га исцели. Господ испрва реагује оштро, готово немилосрдно, речима: „О роде неверни,

докле ћу с вама бити? Докле ћу вас трпети?” Али одмах затим каже: „Доведите га к мени!” Очајни родитељ завапи Христу: „...Ако *ишта можеш*, помози нам, смилуј се на нас!” Господ му узвраћа: „Ако *можеш да верујеш*, све је могуће ономе ко верује.” На то отац намученог детета, обливен сузама, изговара јединствену по искрености и задивљујућу по смирењу јавну исповест: „Верујем, Господе, помози мојему неверју!” (Марк. 9, 17 – 24; подвлачења наша).

Шта видимо у овом опису једног од чудесних исцељења која је Христос вршио? Прво, да Он Својом љубављу надилази Своју правду, тојест да су код Њега правда и љубав, за разлику од наше, људске реалности, двоједина стварност, два божанска својства која се прожимају (антитеза: „О роде неверни...” – „Доведите га!...”). Друго, да трагични родитељ последњи трачак наде, заснован на двојединој стварности неверја које чезне за вером и вере која је још заражена неверјем, усмерава ка Христу („Верујем, Господе, помози мојему неверју!”), док Он, мада Једини Исцелитељ, исцељење приписује вери човека, а не Себи („Ако можеш да верујеш...”), показујући, као и увек и у свему, бескрајно смирење, снисхођење, кенозу, ради нас и ради нашега спасења. Његова кенотичка љубав иде, штавише, дотле да и без испољавања какве-такве вере од стране болесника, само на основу *вере других* у Христа као Исцелитеља и Избавитеља, исцељује га: тако, када четворица доносе Христу непокретног, парализованог човека, тада „Исус видевши *веру њихову* (наше подвлачење), рече узетоме: Синко, опраштају ти се греси. (...) Теби говорим: устани и узми постељу своју и иди дому своме” (Марк. 2, 1 – 12).

Све ове чињенице из историје спасења важе и у евхаристијском контексту: свето Причешће је увек извор здравља и сваког другог добра за оне који му приступају „са страхом

Божјим, вером и љубављу”, али не и за оне који му, обичајно и формално, прилазе недостојно, као изразу народне традиције или својеврсном културно-уметничком догађају без вере у реално и спасоносно присуство Богочовека Христа *под видом хлеба и вина*. Таквих је, на срећу у несрећи, мало, и све их је мање, а како видесмо, неки од њих се и прену духовно, па закораче на пут вере. Огромну пак већину новојављених самоовлашћених критичара праксе и начина причешћивања верних у Православној Цркви – из редова „струке” и „истраживачког новинарства” – чине људи који не да се сами не причешћују него и никакве везе са Црквом немају. Они се питањем причешћивања у самој ствари баве (част изузецима!) из једног јединог разлога – јер хришћанима не признају никаква „људска права” и грађанске слободе, па ни право на веру и на њено практиковање по властитом слободном избору и савести. Секундирају им, нажалост, вероватно не знајући шта чине, и поједини вајни теолози, заговорници идеје „о реформама црквеним”, како би рекао одавно покојни архимандрит Петроније Трбојевић.

9. Право значење исказа да не треба кушати Бога

Ипак, они су у праву кад истичу да не треба „кушати Господа Бога свога” (Мат. 4, 7; ср. V Мојс. 6, 16), али су у праву само делимично. Јер, није кушање Бога кад неко учествује у Литургији и причешћује се и за време епидемије, као и за време пратеће изолације или самоизолације, него када неки епископ или презвитер затвори свети храм за вернике, или својеволјно одлучи да се до даљњег и не служи света Литургија, или експериментише са начином причешћивања (од тобоже првобитног до експерименталног!), јер у сва три случаја се имплицитно импутира да је могуће заразити се преко Причешћа.

Такву поруку, без обзира на евентуалну добру намеру њених аутора, писац ових скромних редака сматра ипак богохулном и, на крају свих крајева, криптоатеистичком.

Кад онда имамо на делу кушање Бога са друге стране или на други начин? По нама, када неко, било међу онима који заступају могућност заразе путем причешћивања било пак међу онима који такву могућност резолутно одбацују, почне да доказује како је у праву тако што предлаже да се у свети путир са Причешћем убаца неки јак отров. По једнима, он ће усмртити онога ко се из таквог путира причести, а по другима важиће Христове речи да хришћани, „ако и нешто смртоносно попију, неће им наудити” (Марк. 16, 18). Овај нецрквени и неодговорни предлог једног „новоправославног теолога” наших дана уопште није нов: пре неких сто година већ поменути архимандрит Петроније, иначе двоструки доктор теологије и не безначајан теолог свога времена и поднебља, предложио је да у свети путир убацимо цијанкалиј, па да онда, на тај начин, проверимо да ли су евхаристијски Дарови надређени или подложни природним законима. По мишљењу писца ових редака, у оба случаја, сада и некада, посреди је дрско и директно *кушање Бога*: или покажи, Боже, да ће отров свакако деловати, силом Твојих сопствених „природних” закона, или покажи да неће деловати, силом божанске свемоћи Твоје!

У оба случаја на делу је магијски приступ светом Причешћу: једни га инструментализују да би доказали своје становиште, а други да би доказали своје, а и једни и други заправо своде Светињу, главни Догађај нашег живота и искуства, на аргумент својих убеђења и инструмент својих предрасуда. Унапред је јасно да ћемо, свесно и намерно стављајући у путир са Причешћем цијанкалиј или неки други отров, уствари покушати да Самога Господа подвластимо себи, да Га сведемо на свога

послушника или слугу, да ми будемо Господ уместо Њега, а то је, очигледно, чисто магијски поступак и директно кушање Господа Бога свога. Резултат је такође унапред познат: Причешће неће престати да буде Лек бесмртности, али ће отров деловати. У историји људских грехова и злочина нису, уосталом, непознати случајеви убистава извршених отровом убаченим у путир са светим Причешћем. Једноставно и разумљиво, а уједно умно и духовно објашњење даје нам блаженопочивши патријарх Павле када пише: „Било би прекомерно уздање у милост Божју, у најмању руку лакомисленост за сваку осуду, недостојна нас као сарадника – помоћника – Божјих (I Кор. 3, 9), кад би свештеник, знајући да је вино било у неодговарајућем суду, или заражено каквим вирусима, или отровано, да га употреби за Причешће. Јер, треба схватити да ми верни не мислимо да је свето Причешће хемијско средство за неутрализацију отрова, те да се може у том циљу употребљавати, или с њим тако експериментисати, него пре свега и изнад свега божанско средство за духовно уздизање, ослобођење од греха, задобијање живота вечног и васкрсења у последњи дан (Јов. 6, 54).” Не смемо прећутати ни овај његов коментар, надахнут речима светог апостола Павла (види I Кор. 11, 27 – 30): „Може звучати парадоксално ако (...) кажемо да се у Цркви свагда знало да свето Причешће заиста може бити узрок слабости и болести, па чак и смрти.”

Замислимо, међутим, другачију ситуацију: без икакве намере да куша Бога проверавајући Његову свемоћ, уопште и не знајући да је неко убацио отров у путир, хришћанин се причешћује *in bona fide*, са страхом Божјим, вером и љубављу. Какав ће бити резултат? Верујемо да отров неће деловати, баш по обећању Христовом да хришћанима неће наудити ни „ако нешто смртоносно попију”, и то стога што тај хришћанин не само што није кушао Бога него је, насупрот томе, пројавио истинску веру и

љубав. Закључак је само један: свето Причешће или јесте стварно *целебно* (исцелитељско) *овде и сада* или је недејствено *овде и сада* (са крхком надом да ће у Есхатону бити дејствено). Оно је делотворно и чудотворно и сада, и увек, и у векове векова, што ће рећи и историјски и есхатолошки, али једнима на здравље, живот и спасење, а другима на болест и смрт, духовну или телесну (или обе!), сходно њиховој вери или неверовању, спремности или недостојности.

10. Шта кажу верујући и други представници науке и „струке”

Ова истина, небројено много пута проверена и доказана, није непозната ни у свету науке. Зато је сада намерно нећемо илустровати искуством било ког свештеника већ животним ставом једне верујуће научнице, наше савременице. Др Јелена Јамарелу, професорица инфектологије на атинском универзитету, на питање како гледа на могућност заразе преко светог Причешћа за време садашње епидемије, одговорила је следећим речима: „Непотребно је створена оваква тема. Ја лично верујем да ствар стоји потпуно другачије. Свето Причешће је света Тајна. Кад идеш да се причестиш, не идеш из навике него из жеље да се причестиш Телом и Крвљу Христовом. То је највећа Тајна. Или у њу верујеш и нормално се причешћујеш или у њу не верујеш, па се и не причешћујеш. Они који желе да се причесте не треба да се плаше. Нема половичних решења у стилу да треба користити посебне кашичице и тако даље. Ја сам апсолутно против свега тога. Ако верујемо, ми тиме не изазивамо судбину. Ако је реч о таквој светој Тајни и човек иде да се причести, онда је то нешто најважније у његовом животу. Ако пак верујем да се тиме могу заразити, онда не верујем у највећу свету Тајну. Они који желе да се причесте не треба да се плаше да

се Причешћем икад може пренети неки микроб.” На следеће питање – да ли би се причестила кад би знала да је верник који стоји испред ње инфициран коронавирусом – одговорила је овако: „Причестила бих се, са вером да Бог неће дати да се заразим због учешћа у тако великој светој Тајни. Истичем шта бих учинила ја лично, себе ради и у своје име.”

Успут напомињемо да, очевидно, постоји струка и струка: ова истакнута лекарка извесно није нестручна, а највероватније је стручњак бар колико и неки наши незаменљиви експерти, од којих један изјављује да не може да искључи могућност заразе преко Причешћа, а други, веселник и весељак, сматра да изостанак дозволе за краткотрајни прекид полицијског часа, како би народ бар на Васкрс могао да дође на Литургију и причести се, није ништа страшно, јер, забога, непразновање Васкрса или неког другог празника значи тек „један крканлук мање”. А све је то, благо нама, изговорено пред лицем – боље рећи у лице – Србима у Србији, од којих више од деведесет одсто њих исповеда православну веру и припада Српској Православној Цркви. Не можемо да прећутимо да и у нашој средини има много врсних и једнако квалификованих лекара и лекарки – неке од њих и лично познајемо – који, и на речи и на делу, заступају став госпође Јамарелу, али њих нема, нити ће их бити, на екранима наших телевизијских кућа.

Неки угледни лекари, па и веома утицајне међународне медицинске установе и организације, иду и корак даље разматрајући питање претпостављене опасности од заразе услед причешћивања из исте Чаше, било непосредним пијењем из ње било употребом освећене ложице (у лаичком термину *кашичице*). За разлику од госпође Јамарелу, која проблем или псеудопроблем посматра и под призмом науке и у светлости вере истовремено, поменути лекари и институције потпуно апстрахују присуство

или одсуство вере и приступају актуелном питању данашњице искључиво са становишта које они сматрају стручним и научним. Тако је, примера ради, „Комисија стручњака” при грчком министарству здравља оценила да постоји могућност заразе преко Причешћа. На ту оцену је одлучно реаговао др Јован Кундурас, професор солунског медицинског факултета у пензији, аргументовано доказујући да „међународне научне студије потврђују безбедност светог Причешћа у односу на заразе”. Он је просто-напросто отворио фајл PubMed, навео кључне речи (Shared Communion Cup, Hazard и Infections) и, на основу established data, стекао увид у десетине строго научних расправа, у чију научност може, по њему, да посумња само неко чији је „централни нервни систем поремећен”. Проучивши петнаест таквих расправа објављених у угледном часопису Journal of Infections, он аподиктички тврди: „Не наводи се ниједна болест која настаје услед заједничког коришћења Чаше светог Причешћа.” Позивајући се на текст O. N. Gill-а, објављен у том часопису под насловом The Hazard of Infections from the Shared Communion Cup („Опасност од заразе из заједничке Чаше Причешћа”) 1988. године, када је био актуелан HIV, показује да се ни ХИВ-инфекција није ширила путем Причешћа. Нећемо наводити остале његове изворе него само његов општи закључак да се Причешће и патогене појаве узајамно искључују.

У овом контексту морамо, са захвалношћу, да поменемо и текст Ђакона Константина Дојића „О политичкој злоупотреби пандемије у циљу вјерске дискриминације” из марта ове године, који такође наводи резултате научних истраживања, а од њих морамо навести макар неке. „Научна истраживања, пише он, која су се бавила количином и врстом микроорганизама на евхаристијским сасудима у симулираним условима евхаристијског обреда закључила су да у зависности од неколико

фактора – алкохола у вину, антимикубног олигодинамског дјеловања бакра, месинга, сребра и злата која се користе као материјали, а посебно услед чина брисања прибора убрисом – микроби на овим предметима постоје, али је њихова количина врло мала. Утврђено је да сâмо брисање евхаристијске Чаше између причасника ланеним убрисом смањује број микроба за деведесет одсто. (...) Наведени метали дјелују готово потпуно антисептички. Ово својство сребра, злата, месинга и бакра од којих су евхаристијске Чаше обично направљене било је познато од давнина, а данас је познато као олигодинамски ефекат.” У продужетку наглашава: „Најновије студије указују на чињеницу да, иако коронавирус може опстати на нерђајућем челику, стаклу или пластици данима, на чистом бакру нестаје већ после четири часа, док га месинг (од којег се често праве свештени сасуди и кашичице) уништава за неколико минута.”

Не задржавајући пажњу само на вирусу ковид-19 него се осврћући на заразне болести уопште, наводи резултат епидемиолошког истраживања из 1997. године, када је праћена шесто деведесет једна особа која се током дужег времена редовно причешћивала и изведен закључак да „особе које редовно, па чак и свакодневно, примају Причешће нису под већим ризиком од заразе у поређењу са особама које се не причешћују или које уопште не присуствују хришћанским богослужењима”. Затим саопштава да је Центар за контролу болести у САД управо на основу овог истраживања, као одговор на учестале злонамерне пријаве противника Евхаристије, издао препоруку у којој је написано исто оно што тврдимо ми православни, па и писац ових редова, – да никада није забележена епидемија која потиче из евхаристијске Чаше. (Узгред буди речено, због тога тврђења нас је, без помињања нашег имена, прозвао један човек, и то не неки епидемиолог него теолог, присталица, подразумева се, нове,

„научно–истраживачке” и „дијаложке” (!) школе богословског размишљања. Реч је, подсећамо, о постављеном питању: *ко је доказао да никад није било заразе услед причешћивања?* и о нашем контрапитању: *а ко је доказао супротно?*) Амерички стручњаци додају, додуше, „да теоретски ризик од преноса постоји, али да је он вјероватно сувише мали да би могао бити детектован”, а у крајњем случају допуштају верницима са респираторним симптомима или са отвореним ранама у усној дупљи да се привремено уздрже од Причешћа или да се причесте на неки други, алтернативни начин. „Забрана, због поштовања вјерских слобода, ником на ум није падала”, наглашава Дојић.

У његовом тексту налазимо још доста занимљивих података, подстицајних за размишљање и верујућима и неверујућима, као, примера ради, „да древна хришћанска пракса ритуалног прања руку свештеника пре почетка богослужења” није само обредни пропис или симболички гест „него и практична превенција већине евентуалних преноса заразних болести”. Већ смо помињали самовољно увођење другачијег начина причешћивања од стране појединих епископа и свештеника, наводно безбедног у односу на вирус који хара, али је у међувремену потврђено „да је теоријски ризик заразе преко усана мањи него преко руку, те је споменута пракса интинктације (умакања) ризичнија”, а много је већа вероватноћа да се неко зарази „руковањем или хватањем кваке него Причешћем”. Оштроумно је и духовито запажање у наставку чланка да би ризику инфекције убедљиво највише били изложени свештеници, а да англо-америчким осигуравајућим друштвима та чињеница никако не би промакла, те би она, профита ради, увећала износ здравственог и животног осигурања свештеницима уопште, а православним свештеницима посебно, што, наравно, није случај.

11. Свето Причешће и начело „икономије” (снисхођења)

Аутор поштено помиње и древно црквено начело *икономије* или разумевања и снисхођења. Оно се, међутим, примењује само спорадично, изузетно, уз то са одобрењем надлежних виших црквених органа, где се одступање од устаљене праксе причешћивања верних не темељи на погрешном мишљењу некога клирика да се и путем Причешћа човек може инфицирати него се оправдано образлаже потребом умиривања страха у душама хришћана који немају довољно јаку веру, а Господ, показали смо то наводима из Новог Завета, ни њих не одбацује него их, напротив, спасава. Овако схваћену икономијску праксу признају и истичу готово сви православни теолози, па, премда недоношче у богословљу, и потписник овога текста.

Овде, међутим, морамо да напоменемо да нови реформатори традиционалне литургијске праксе по правилу не примењују икономију у овом духу и оквиру него, уклањајући „вечне границе које поставише Оци наши”, ретке изузетке претварају у учестало поступање, свесно или несвесно шаљу поруку да Причешће може да буде узрок заразе, тиме уводе у искушење „слабу браћу”, што ће рећи ближње у чијој се свести и савести боре вера и маловерје, и стварају саблазан у верном народу, а код ревноснијих и огорчење. Притом у неисцрпној ризници православних догмата и свештених канона Цркве не налазе упориште за своје литургијске експерименте.

Једини аргумент који неки од њих наводе јесте кратки коментар светог Никодима Агиорита (Светогорца) у Пидалиону, како је насловљена његова збирка канона са коментарима. Двадесет осми канон Петошестог васељенског сабора (Трулског,

691. године) забрањује, наиме, обичај да се у свети путир убацују и зрна грожђа, па се онда народ причешћује том мешавином, и захтева да свештеници причешћују народ једино Телом и Крвљу Христовом, а грожђе да благосиљају и раздељују касније, независно од светога Причешћа. Из Никодимовог коментара произилази, међутим, да је пракса убацавања натопљених честица Причешћа у зрна грожђа касније примењивана и за време епидемијâ куте приликом причешћивања оболелих (мада у самом канону о тој пракси нема помена). Свети Никодим, тумачећи канон, тражи да се он поштује и примењује увек, па и за време епидемије куте, не препоручује никаква „умакања” или „узимања рукама” него одређује да се свето Причешће ставља „у неки свештени сасуд” (вероватно подразумева други путир, мимо оног у редовној употреби), а да се „или самртници или болесници” причешћују из њега, и то „диà лавидос”, *ложницом* (кашичицом). За тај „свештени сасуд” предвиђа да се ставља у сирће, а оно да се излије на чисто место, или да свештеници поступе како најбоље знају и умеју, али на „што безбеднији и канонски начин”.

Овај коментар је, како видимо, класична апологија икономије, а нипошто оправдање за експерименте причешћивања мимо светог путира и ложнице (кашичице). Овако се поступало, а и данас се поступа, „због вакцинације људског страха и незнања”, због бриге о слабом човеку, „па и да не искушавамо Господа Бога, пазећи притом да се не падне у малодушност и маловјерје и да изузеци остану изузеци и да се чине само када постоји крајња потреба”, како с пуним правом закључује отац Константин. Сапотписујемо и његову констатацију „да су велике богиње, колера и куга биле болести од којих је умирао сваки други или трећи заражени” док „у случају коронавируса 99% оболелих преживљава без икаквих последица”

(сада је та стопа смртности у Србији 2,16 одсто, али и поред тог повећања, она је ниска), а нарочито његов закључак: „Од када су опаке болести покорене вакцином, промене и прилагођавање богослужбене праксе нестају.” Не тврдимо, разуме се, да због наведених чињеница треба да третирамо коронавирус као безазлену инфекцију, попут грипа. Јесте да је микроб сићушан, пресићушан (дужина му је, кажу научници, деведесет до сто милијардитих делова једног метра, што значи да је потребно „постројити” између тридесет и седамдесет пет хиљада коронавируса типа ковид-19 да би они заузели површину од једног сантиметра), али је ипак опасан, преопасан.

12. Завршна размишљања и закључак

Не смемо, у исти мах, не бавећи се „теоријама завере”, ни да превидимо колико је он на свој начин допринео ограничавању, често и гушењу, елементарних права и слобода грађана, у том контексту и елементарне слободе савести и вероисповести, уз грубо мешање у унутрашњи живот, уређење и богослужбену праксу Црква и верских заједница и кршење готово свих важећих устава и међународних конвенција. Другим речима, глобалистичка економско-политичка олигархија, а у њеној режији и регионални вазални режими, нашли су идеалан изговор и повод за покушај укидања приватности и глобалну контролу људских живота. Ова димензија излази, међутим, из оквира овог осврта, те је остављамо за другу прилику.

Циљ нашег осврта је, надамо се, мање-више испуњен. С једне стране, покушали смо ако не да до краја формулишемо, а оно бар да одмуцамо одговор наше свете Мајке Цркве на појаву вируса ковид-19 и на пратеће мучне изазове, а са друге стране да покажемо, без икакве зле воље и намере, да „новоправославна”, „обновљенческа” – заправо протестантствујућа, у неким

случајевима и крајње протестантска – теологија својим интервентима и својом интерпретацијом евхаристијског живота Цркве, односно самог њеног богочовечног бића, у условима пандемије вируса само ствара још већу духовну пометњу и отворено се супротставља учењу и делању Православне Цркве. Испоставља се, нажалост, да је на делу „теологија без Бога и антропологија без човека”, по речима светог аве Јустина Поповића, изреченим у другом, али веома сличном контексту. Своје скромно казивање и сведочење желимо да крунишемо свеобухватним сагледавањем свих духовних и егзистенцијалних питања наше Православне Цркве и њене јеванђелске и апостолске вере речима архимандрита Василија Гондикакиса, раније игумана Иверског манастира, а сада отшелника, исихасте: „Ко иде за његовом (Павловом) мишљу и речју, тај заједно са њиме напредује ка неисказивим тајнама живота и непропадљивости. Ко пак не иде за њим, тај поставља питања и развија коментаре који немају везе са животом – са Тајном која сабира, обеструлежује и преображава твар – него са усамљеним, створеним светом сазнавања путем мозга и цепидлачења које замара и води ка распадању, односно, тако да кажемо, које се као згрушана крв нагомилава у жилама живота да би на крају зауставила читави крвоток.”

Приносећи Богу свете Дарове – а преко њих, боље рећи у њима, сами себе, и једни друге, и сав живот свој – као бескрвну Жртву за живот и спасење света, стојмо са страхом и добро чујмо шта Дух Божји говори Црквама!

Горе срца! Заблагодаримо Господу!